

Hållbarhet som mål eller process

■ Hållbarhetsbegreppet används ofta i kommunala visionsdokument. Hållbarhet blir då ett mål som ska uppnås, ofta satt långt in i framtiden. Men kanske är det mer produktivt att se på hållbarhetsbegreppet som ett medel där målet är att skapa samsyn här och nu bland olika intressen och värderingar. En samsyn som kan underlätta initiala nödvändiga handlingar i en viss riktning, skriver forskaren Christian Jensen.

Begreppet hållbarhet används flitigt i samhällsdebatten om hur vi ska ta oss an allehanda utmaningar på såväl global som lokal nivå. Ibland fungerar det som en värdeutsaga, som "att vara en hållbar kommun är något bra" medan "att inte verka för ett hållbart samhälle är något förkastligt". Men hållbarhetsbegreppet används inte bara som ett attraktivt värdeomdöme och en retorisk tankefigur i samhällsdebatten, utan även som en strukturerande idé som håller på att finna sina organisatoriska uttrycksformer på såväl nationell som lokal nivå.

Varje kommun med självaktning bedriver någon form av hållbarhetsarbete, ofta som ett svar på något av följande skäl: att den mer tekniska infrastrukturen i kommunen ska underhållas, utvecklas och miljöförbättras, att bryta ett tilltagande utanförskap för stora medborgar- och brukargrupper, och/eller att skapa nya arbetstillfällen i kommunen. Hållbarhet som begrepp lanseras emellertid inte i ett vakuum. Kommunen har redan en mångfasetterad välfärdsproduktion och utifrån ett brukarperspektiv bedrivs angelägen verksamhet som berör snart sagt alltifrån "vaggan till gravsten". Det är en rad logiker som ska samexistera för att kunna effektuera bra verksamhet: i) lokal demokrati och inflytande - fördela värden utifrån lekmanakunskap, ii) infrastruktur och samhällsservice i form av energi, bostäder och näringsliv - långsiktigt perspektiv baserat på expertkunskap, iii) myndighetsutövning - kortsiktig tillämpning baserad på rättssäkerhet samt iv) social välfärdsproduktion i form av vård, skola och omsorg - effektiv leverans av tjänster baserade på professionell yrkeskunskap.

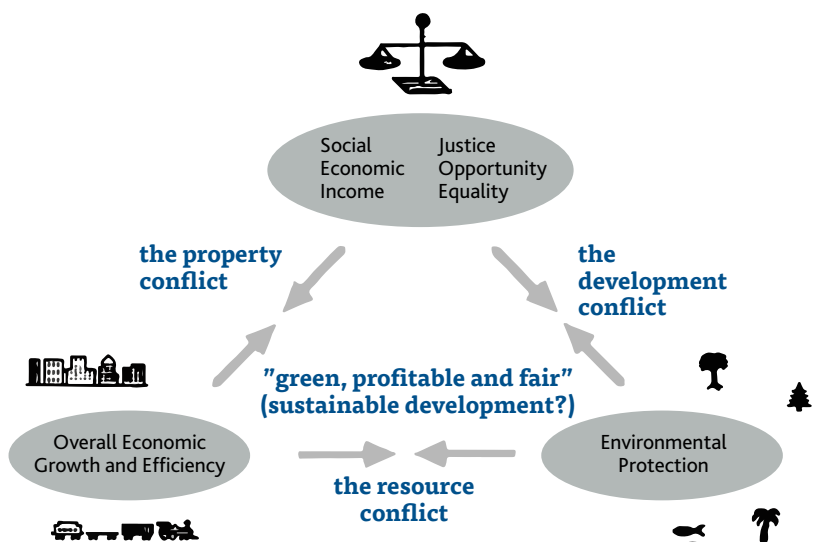
Kort sagt, en rad styrande ideal och logiker samexisterar redan inom kommunal verksamhet som demokrati, allas bästa, rättssäkerhet och effektivitet, där medborgaren uppbär flera olika roller.

VAD HÄNDER DÅ i ett redan komplext system när nya hållbarhetsideal adderas? Blir det "lager på lager" och allt ska göras samtidigt? Blir det särkoppling, det vill säga mycket prat och lite verkstad? Transformerar kommunen, det vill säga genomgår den en genomgripande förändring? Eller förändrar man där det är möjligt och ger det nya namn, men på det stora hela gör man det man alltid gjort?

Inom forskningen finns alla alternativ dokumenterade och läsaren känner nog igen alla alternativen från sin kommun. Det tenderar nämligen att ske flera saker samtidigt när nya struktureringsidéer anammas. Ser man till utvecklingen över tid har kommunal verksamhet byggt

upp en kapacitet för att härbärgera ovan nämnda logiker, så kapaciteten finns för att även arbeta bredare med nya hållbarhetsutmaningar.

EN VIKTIG FÖRUTSÄTTNING för att kunna orkestrera hållbar omställning förefaller vara att man kan orientera sig i hållbarhetens värderingslandskap och kunna förhålla sig till dess inneboende motsättningar. Ett sätt att illustrera hållbarhetsbegreppets olika dimensioner och inneboende motsättningar är med hjälp av urbanforskaren Scott Campbells ramverk som beskrevs i en omtalad artikel från 1996: "Green cities, growing cities, just cities", med undertiteln "urban planning and the contradictions of sustainable development". Förvisso placeras hållbarhetsbegreppet i en stadskontext, men parallellerna och utmaningarna kan med fördel vidgas från stadsterritorier till vidare kommunterritorier. Campbells illustration nedan visar att de tre dimensionerna står i konflikt med varandra.

AV FIGUREN FRAMGÅR att Campbell skriver om tre olika konfliktytor. Resurskonflikten kokar ner till spänningen mellan människan och naturen. Allt sedan upplysningstiden, och framför allt under det senaste seklet, har människan externaliserat kostnader på naturen och kommande generationer - därav klimatdebatten. Ägandekonflikten kokar på motsvarande sätt ner till spänningen mellan olika grupperingar av människor och vilka olika förutsättningar dessa har. Kanske att åsikterna kan delas in i två övergri-

BILDER: ISTOCK

VÄRDEKONFLIKT. Att ha en flygplats inom kommunen ses som ett plus, samtidigt som det skapar svårigheter med miljö- och klimatmål.

”Kanske är det mer produktivt att se på hållbarhetsbegreppet som ett medel.”

► pande tolkningar av rättvisa. Den ena är tolkningen att var och en har rätt att behålla det som hen har fått eller skaffat sig på rättmätigt sätt. Den andra är att de nyttigheter, eller resurser, som finns i ett samhälle ska fördelas så lika som möjligt. Kring denna spänning och föreställningar kring rättvisa har det utvecklats politiska ideologier, inte minst de mellan höger och vänster.

Utvecklingskonflikten handlar om hur man kan öka social rättvisa och välbefinnande samtidigt som miljön och framtida generationer skyddas. Inte minst på global nivå är detta påtagligt. Först under senare decennier när tillväxten spridits till tidigare underutvecklade länder har människor utanför västvärlden kunnat börja hoppas på ett bättre liv, att få leva längre och friare och med ett materiellt välbefinnande. Hur kan man kombinera en ökad utvecklingstakt för miljontals fler människor och samtidigt undvika negativ klimatpåverkan? Gränserna kring respektive konfliktyta är ingalunda fasta, snarare dynamiska och ifrågasatta i ett ömsesidigt beroendekraftfält. De här konfliktytorna finns även på kommunal nivå, inte minst gör de sig gällande vid olika former av utmaningar såsom ökat utanförskap, ökad andel åldrad befolkning, stora investeringsbehov, minskat befolkningsunderlag samt svag näringslivsutveckling och de förefaller inte minska av tilltagande interna styr- och måtambitioner.

HÅLLBARHETSBEGREPPET HÄRBÄRGERAR således en rad konflikter: konflikt kring ägande, konflikt kring resurser och konflikt kring utveckling. Det här är också ytor som är

legio i en kommun. Konfliktlösning handlar som bekant många gånger om att förstå sin verklighet på delvis nya sätt. På såväl organisatorisk som individuell nivå har över tid vanor och rutiner utvecklats som svar på hur problem och utmaningar ska hanteras. Etablerade synsätt och praktiker sätter sig och är svåra att påverka. Inte minst är det påtagligt när nya problem och utmaningar framträder.

Det är inte ovanligt att den initiala reaktionen då är ”så här är det ju” och ”så har vi alltid gjort”. Det är därför inte underligt att hållbarhetsbegreppet ofta används i visionsdokument. Hållbarhet blir då ett mål som ska uppnås och befintlig organisations, verksamhets och medarbetares duktighetsdrifter blir ett medel för att eftersträva och realisera denna vision, ofta satt långt in i framtiden.

MEN KANSKE ÄR det mer produktivt att se på hållbarhetsbegreppet som ett medel där målet är att skapa samsyn här och nu bland olika intressen och värderingar, en samsyn som kan underlätta initiala nödvändiga handlingar och göranden i en viss riktning. Det finns talrika exempel på att visioner inte bara handlar om framtiden, utan att de kanske främst har sin produktiva verkan när man arbetar med dem och då inte minst i att hantera och synkronisera särintressen, skapa samsyn kring problem och lösningar samt identifiera vilka mått och steg man bör ta framöver. Sakta, men säkert, påverkar nya ideal praktiken på samma sätt som mycket av annan utveckling. Ovan gjordes en beskrivning av kommunal verksamhet och dess olika logiker. Det är varken radikal transformation eller status quo som gjort kommunen som institution till vad den är idag och allt vad den kan åstadkomma av verksamhet, utan en inkrementell reformism där både verklighetssinne och möjlighetssinne samexisterar inom en rad hållbarhetsområden: politiska, tekniska, juridiska och ekonomiska. ●